Ukrajinská literatura pro děti

PŘEDNÁŠKA PRO KNIHOVNU JIŘÍHO MAHENA V BRNĚ

Masarykova univerzita

Filozofická fakulta

Ústav slavistiky

Mgr. Krystyna Kuznietsova, Ph.D. (krystyna.kuznietsova@phil.muni.cz)

Ukrajinská kniha pro děti

- Klasické motivy a literatura pro děti ve 20. století
- Rysy ukrajinské lidové a klasické pohádky
- Literatura pro děti a mládež po roce 1991
- Změny v literatuře pro děti a mládež po roce 2014
- Nejnovější knihy pro děti a mládež na ukrajinském knižním trhu
- Překlady do češtiny

Klasické motivy a literatura pro děti ve 20. století

- Klasikové ukrajinské literatury pro děti a mládež:

  Ivan Franko, Olena Pčilka, Borys Hrinčenko, Lesja Ukrajinka

- Motivy – zvířecí, vesnické, ukrajinské tradice (např. sváteční obřady, bohatýrské, hrdinství kozáků apod.).
- Motivy ze světové literatury v kontextu ukrajinských reálií (např. místo krásné princezny krásná dcera zámožného rolníka, místo lva medvěd apod.)

Rysy ukrajinské lidové a klasické pohádky

- Absence jasných hranic mezi jednotlivými žánry – příbuznost pohádky s legendou, lidovými pohádkami, baladami a lyrickou poezií, tuto příbuznost lze vysledovat na úrovni zápletek.
- Pro ukrajinskou pohádku je příznačná symbióza heroického a komického principu.
- Někdy dochází k výměně rolí: ženy vykonávají mužskou roli (významná role ženy v kultuře Ukrajinců).
- Láska k zemi (touha získat status bohatého hospodáře), tradiční práce – vyšívání, tkaní, sekání, obchodování se solí (tzv. čumactví, obchodník – čumak) atd.
- Dodržování pravidel pohostinnosti
- Propojení křesťanských a pohanských motivu
- Ideál rodiny – hlavní v rodině je matka – moudrá žena, která napoví, poradí, ukáže správnou cestu.
- Tradiční talismany: mák (ochrana před zlými silami), vyšívaný ručník (magický prostředek, např. pomáhá se zbavit nějakého prokletí).
- Časté zvířecí postavy – vůl a býk, popř. tele, kohout a slepice.
- Pohádka anekdota (Oleksa Storoženko *Taková to byla babice, že jí čert podával boty vidlemi, Ženatý čert, Raději zlý nežli hloupý).*

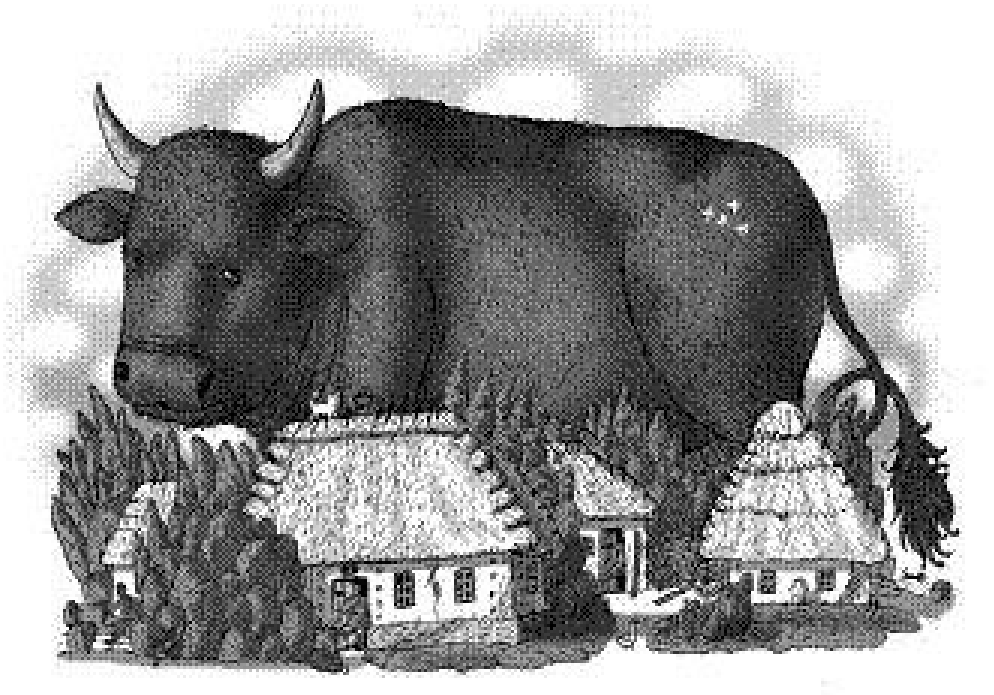

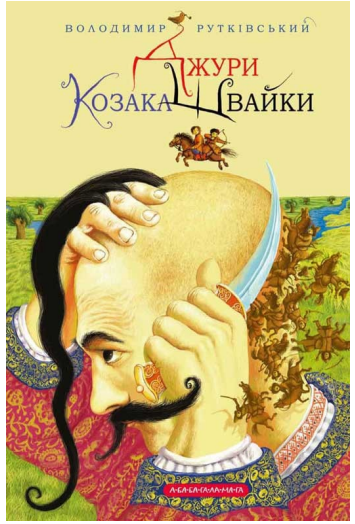

Literatura pro děti a mládež po roce 1991

- Krize na ukrajinském knižním trhu.
- Podle **Marjany Savky** ještě v roce 2012 ruská kniha tvořila 80 % ukrajinského knižního trhu.
- Po roce 2000 se ukrajinská kniha pro děti a mládež velmi rychle rozvíjí.

Zachování tradice

- V roce 2007 Volodymyr Rutkivskyj v dětském vydavatelství „A-BA-BA-HA-LA-MA-HA“ vydal knihu „Džuri kozáka Švajky“ („Джури козака Швайки“). Tato kniha malé čtenáře přenese do počátků kozáctví. Do doby, kdy vznikali první kozáci. Tato kniha se hned po svém vydání stala velmi oblíbenou. Získala druhé místo v soutěži „Kniha roku“ a u posluchačů rádia zaujala první místo.
- Další pokračování na sebe nedala dlouho čekat a tak vycházejí další dva díly dobrodružných příhod malých kozáků, kteří už za tu dobu vyrostli a účastní se bojových výprav. Jsou to knihy s názvem „Džuri-charakternyky“ („Джури-характерники“) a „Džuri a ponorka“ („Джури та підводний човен“).

Propojení tradičních motivu s moderním světem

- V roce 2007 Ivan Andrusjak vydal povídku s pohádkovým motivem pro děti předškolního věku a mladší školáky s názvem „Stefa a její Polednice“ („Стефа і її Чакалка“).
- Čakalka je postava z lidových pohádek, něco jako česká Polednice. Je to postava, kterou rodiče straší malé děti za to, že zlobí. Tato Čakalka si děti dává do pytle a odnáší do temného lesa. To se stane i malým hrdinům v této pohádce. Místo do černého lesa je Čakalka odnese do školy „čakalek a strašidel“, kde si můžou dělat, co chtějí. Dobro a láska ale vždy zvítězí a dokonce může „převychovat“ i zlé strašidlo.

- V knize Sofije Andruchovyč „Souhvězdí Slepice“ hlavní hrdinkou je babička Marie, která žije se svou slepicí Marikou. Marie je nucena vydat se do temného lesa a čelit svým strachům, aby pomohla svým blízkým a přátelům. Na ženu a jejího domácího mazlíčka čekají zajímavá dobrodružství, objevy a nebezpečí. Je to kniha o dětství a stáří, propojení člověka a přírody.

Změny v literatuře pro děti a mládež – nová témata

- Dnešní literatura pro děti je tematicky různorodá (etnická, sociální, patriotická, náboženská, zvířecí, urbanistická a zábavná). Mnoho knih je na počítačové téma (internet, sociální sítě, atd.). Toto téma se zabývá vlivem počítačové techniky na život člověka. Můžeme jej najít např. v knize „Maminka přes Skype“ („Мама по Скайпу“) od ukrajinské spisovatelky Marjany Savky nebo v knize od Serhija Hnydina „Feďko, mimozemšťan z Internetu“ („Федько, прибулець з інтернету“). Tato tvorba upozorňuje na vliv techniky na komunikaci mezi lidmi.
- Velmi oblíbeným tématem jsou knihy se zvířecí tématikou, kde hlavním hrdinou je zvíře. Příkladem je kniha od Dmytra Čerednyčenka „Proč Vološka zůstala“ („Чого Волошка залишалася“). Hlavní hrdinkou je kočka Vološka, která žije v bytě, kde prožívá různá dobrodružství.
- V současné literatuře pro děti a mládež najdeme tradiční žánry, avšak nejvíce rozšířenými je povídka, pohádka a báseň. Vznikají i nové žánry, např. kniha-ilustrace pro nejmenší „O víle Dorofeje“ („Про фею Дорофею“) od umělkyně Viktorie Kovalčuk ze Lvova. Díky obrázkům se malé děti seznamují s okolním světem. Dále je to například román-koláž pro rodinné čtení „Dítě epochy“ („Дитя епохи“) od spisovatelky Oksany Dumanskoji. Tato kniha je určena dospělým. Zobrazuje v ní dialog dospělých dětí s rodiči. Učí zde čtenáře, jak je důležité komunikovat se svými rodiči. Novým žánrem je také povídka-hra pro děti mladšího a středního školního věku od Ivana Andrusjaka „Kdo se bojí zajíčků“ („Хто боїться зайчиків“). Tyto nové žánry jsou pro děti velmi zajímavé. Rozvíjejí dětskou logiku, učí je pracovat kolektivně a přitom rozvíjejí jejich umělecké schopnosti.

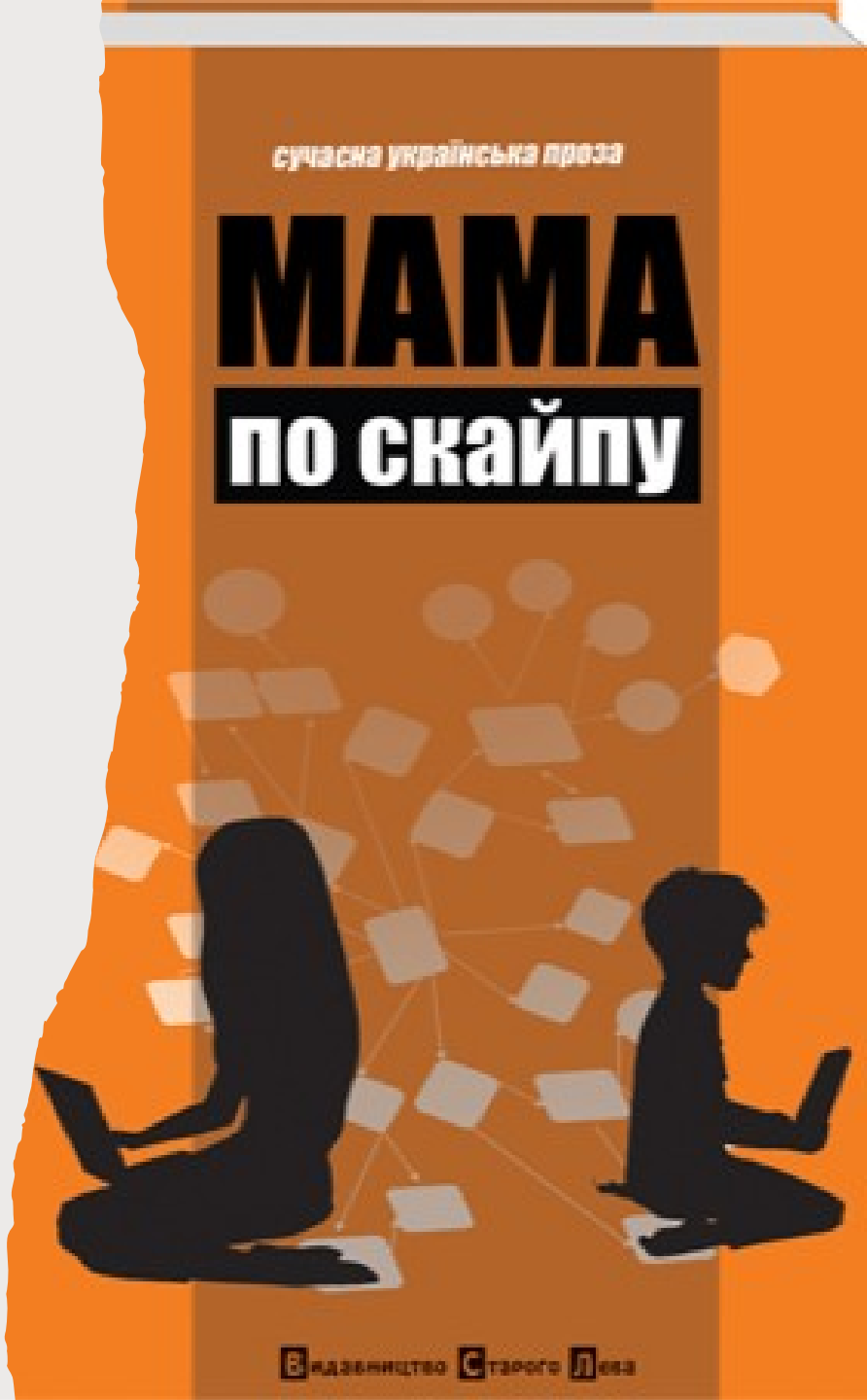

Změny v literatuře pro děti a mládež – více dobrodružství

- **Nádherná příšerka** (Saško Dermanskyj)
- Jedná se o sérii tří knih o přátelství příšerky Ču a dívky Soni, které společně bojují proti zlu. Lehká humorná próza v žánru fantasy, určená pro děti mladšího a středního školního věku. Vzrušující dobrodružství popsané v knihách asi nenechá žádné děti lhostejné. Kniha učí opravdovému přátelství, vynalézavosti a odvaze.

- **Detektivky z Arteku** (Andrij Bačynskyj)
- Čtyři kamarádi – Lenka, Saško, Serhijko a Anton – se setkali na letním táboře. Náhodou se dozvěděli o pokladech slavné Milady a rozhodli se je najít. Přátele čekají nebezpečné dobrodružství, souboj s únosci muzejních cenností a spousta zábavných situací.

Proměny zvířecích postav

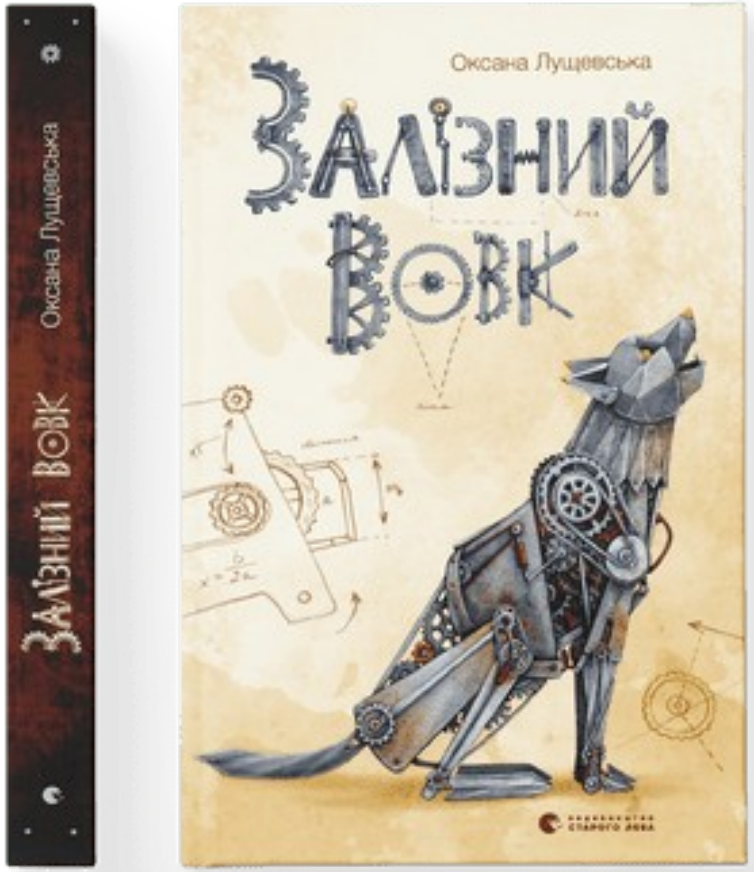

Halyna Vdovyčenko
“36 a 6 koček“ – městské pouliční kočky a jejich dobrodružství

Oksana Luščevska
„Kovový vlk“ – dosud nevídané zvíře se stává příčinou rozporu mezi otcem a synem, naštvaný otec vyhání chlapce z domova. Chlapec zůstává sám

Role města v dětské knize

- Každý poznává své rodné město po svém. Můžeme číst historické průzkumy, můžeme nechat průvodce, aby nám vyprávěl o dávné minulosti. A můžeme se sami vydat na procházku městem, poslouchat jeho tajemný hlas a zkoumat znamení, která město nám předkládá. Přesně to udělala desetiletá Táňa, hrdinka příběhu spisovatelky a filmové režisérky Iriny Cilyk. Táňa se seznámí s Kyjevem a dozví se spoustu jeho tajemství, protože její průvodce je hlas samotného města. Kniha opravdu se blíží kinematografii a je mysteriózní.

V říši divů

- **Za zrcadlem** (Oksana Luščevska) – útěk z nemocničního světa do světa kouzel, přátelství a vnímání smrti dětským pohledem
- **Kouzelné album Karolíny** (Anna Malihon) – vše, co namaluje Karolína do alba, v noci ožívá. S několika přáteli se Karolína vydává na cestu kouzelným světem alba.

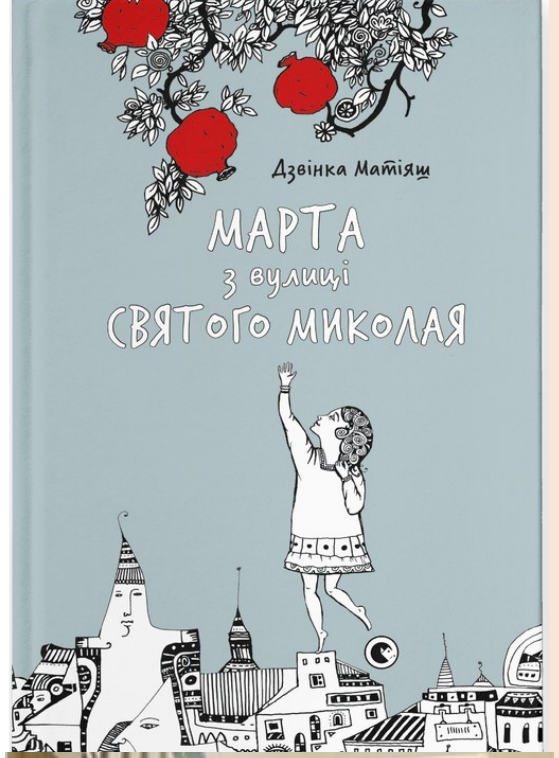

Něco pro dospívající

- Příběh Dzvinky Matijaš „Marta z ulice Svatého Mikuláše“ je určen teenagerům. Je to příběh o dospívání dívky, která sní o tom, že se stane malířkou. Je to vyprávění o formování její osobností a příběh o životě její rodiny a přátel, o kreativitě a inspiraci, malování a hudbě, lásce a ztrátě. A o zrození nového života.
- V životě Lilije je přelomové období: ukončení školy a přijetí na univerzitu. V této době se děje tolik věcí: láska a „vytváření idolů“, peripetie vztahů s přáteli a učiteli, zklamání v sobě, ale nakonec přijetí sebe i ostatních takovými, jaké jsou. Je to doba, kdy si vybíráme povolání, které bude určovat směr našeho života; když začínáme chápat, v jaké zemi žijeme, a uvědomujeme si svou národní identitu... Jenže se to všechno neděje teď – Lilije to zažívala na počátku našeho století, kdy ještě neexistovaly sociální sítě, a mobilní telefony a počítače byly považovany za luxus. O tom, jaké to je být teenagerem na začátku roku 2000, si přečtěte v deníku Lilije Marynnyk - „Vysokoškolačka. Prvňáčka“.
- Oksana Sajko „Nováček“
- Serhij Hrydin „Jiný“

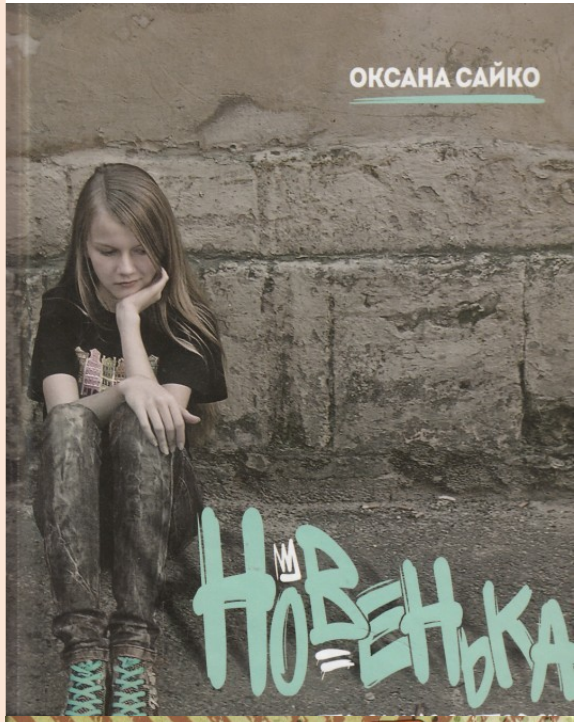

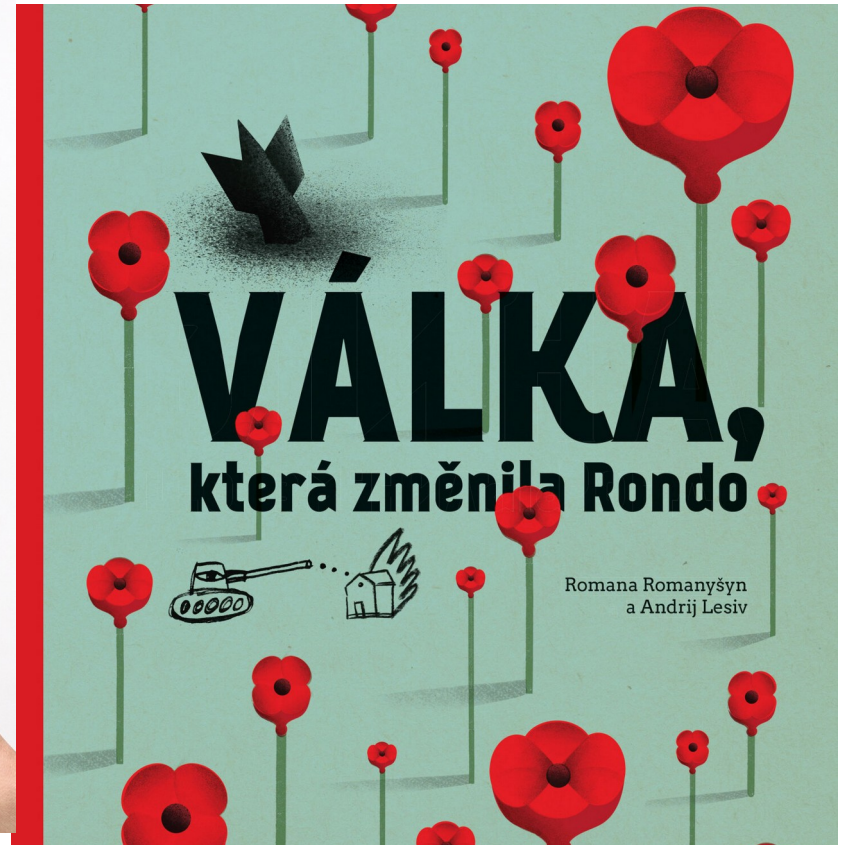

Změny v literatuře pro děti a mládež po roce 2014

- Téma války:
- VÁLKA, KTERÁ ZMĚNILA RONDO – Romana Romanyšyn a Andrij Lesiv
- NA JEJICH MALÝCH RAMENOU – Ljubov Zahorovska

Ukrajinské knihy pro děti na českém knižním trhu

- Oksana Bula

Tukoni. Poznejte blíže kouzelné bytosti lesa v nové knížce Oksany Buly. Kdo jsou tukoni? Kouzelné bytosti, které se s radostí a láskou starají o les — někteří pečují o stromy, jiní o květiny a další zase o zvířátka a ptáčky. Jedni si s jeho obyvateli hrají, jiní je připravují na střídání ročních období a ukládají zvířátka k zimnímu spánku. Vzpomínáte, jaké trápení měli se zubrem, který chtěl prospat zimu, přestože zubři v zimě nikdy nespí, nebo s medvědem, který zase za žádnou cenu nechtěl jít spát? Jedním z tukoňů je i Tuláček. Poznáte ho snadno podle batůžku — vypadá jako žalud. Jen tak si chodí lesem a navštěvuje přátele. Zrovna dnes si chtěl dát čaj se svým přítelem stromem. Jenže v noci byla veliká bouřka a stalo se něco ošklivého. Poradí si s tím Tuláček i ostatní tukoni? Pro děti od dvou let i všechny milovníky knížek Zubr si hledá hnízdo a Medvěd nechce jít spát.

Další knihy Oksany Buly na českém knižním trhu

- Pojď s tukoni oslavit narození zimní jedličky Všechna mláďátka v lese se rodí na jaře nebo v létě. I malé jedličky. Ovšem jedna zvláštní jedlička vyroste až v zimě. A nikdy se dopředu neví, na kterém místě v lese to bude. Najít ji dokáže jediný tukoň — ten, který převléká zvířátka na zimu do bílého šatu. Když promění všechny kožíšky, bodlinky i poslední peříčka nabílo, i on sám se převleče do bílých šatů a vyrazí do ztichlého, zasněženého lesa hledat malinkou zimní jedličku. Její příchod oslavuje celý les. Ten den slaví narozeniny i všichni tukoni.
- Co dělají zvířátka v zimě? Čím se živí, když všechno zasype sníh?
  Třeba takový medvěd celou zimu prospí. Ó, to by byla krása, zasní se zubr. A tak vyhledá tukoně, kouzelné lesní bytosti, které ukládají zvířátka k zimnímu spánku. Podaří se zubrovi tukoně přesvědčit, že by také rád celou zimu prospal a probudil se až s prvními paprsky jarního sluníčka?
  Půvabná obrázková knížka pro nejmenší okouzlí jedinečným výtvarným stylem a nezaměnitelnou atmosférou.
- Co dělají zvířátka v zimě, když všechno zasype sníh? Třeba takový medvěd celou zimu prospí. Počkat, ale já nechci jít spát! Co kdyby mi něco báječného uteklo? Podzim pomalu končí. Brzy přijdou tukoni a uloží medvěda k zimnímu spánku. Už pro něj připravili krásný teplý pelíšek. Jenže medvěd potká zubra, který mu vypráví, jaké to je v zimě. Ach, to musí být nádhera, zasní se medvěd. Taky bych chtěl poznat sníh i mráz a zažít zimní radovánky. Podaří se tukoňům medvědího neposluchu přemluvit, aby šel spát?

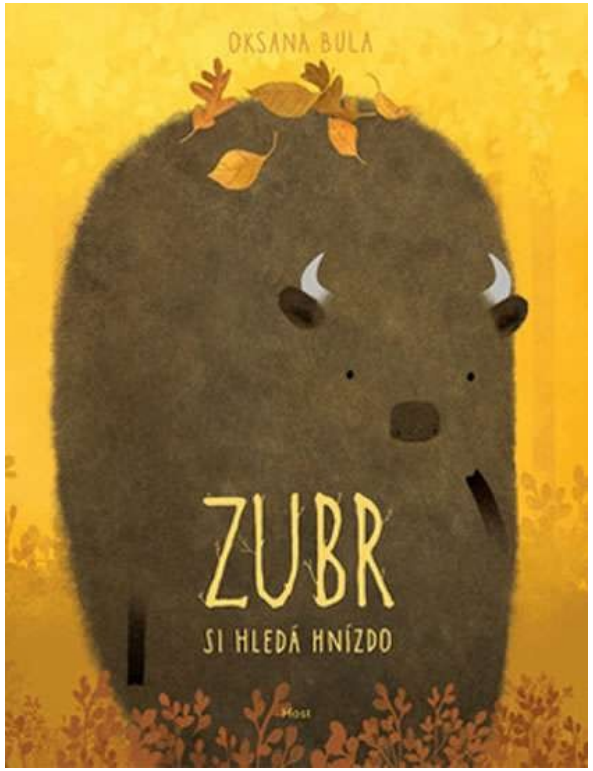

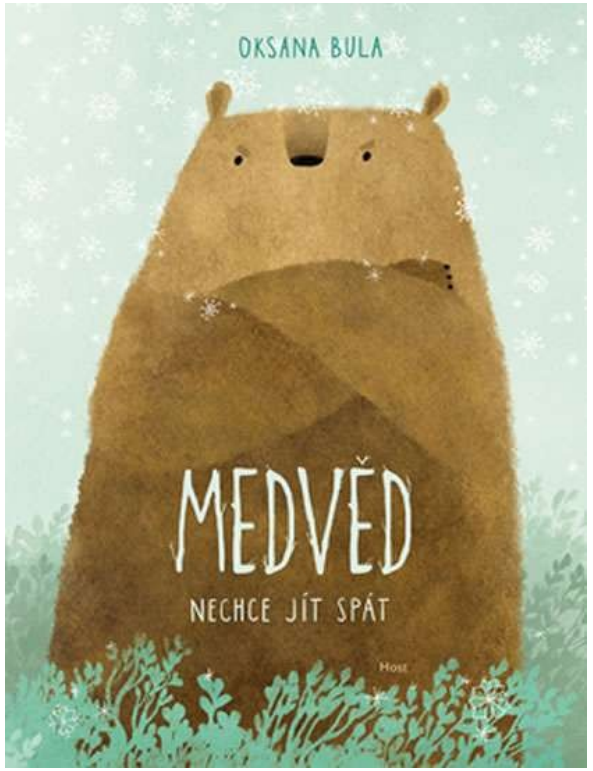

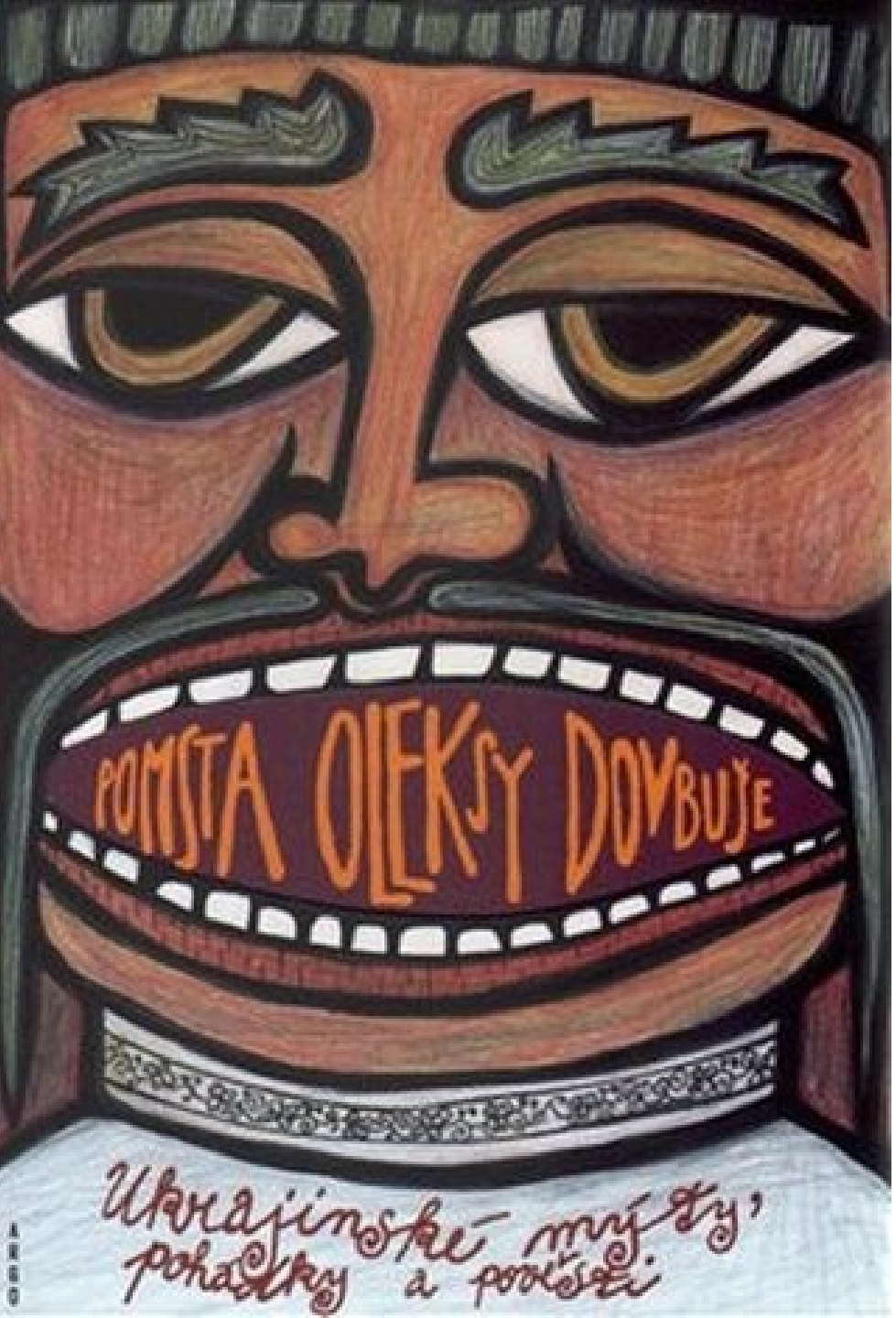

Dřívější překlady ukrajinských pohádek do češtiny

- 1950 – Ukrajinské lidové pohádky (Jiří Horák)
- 1969 – sbírka pohádek Zlatý střevíček (Jan Vladislav).
- 2004 – Pomsta Oleksy Dobvuše. Ukrajinské mýty, pohádky a pověsti. Přeložila Rita Kindlerová a kolektiv

Art studio Agrafka

- Vytvařejí ilustrace pro různé knihy:
- https://agrafkastudio.com/work
- Mimo jiné vytvářejí i poznávací knihy pro děti:
- https://agrafkastudio.com/ya-tak-bachu-i-see-that
- Obdrželi mnoho ilustrátorských ocenění na Ukrajině a ve světě

Děkuji za pozornost!